

νο. Εἰς τὸ κέντρον τῆς αἰθούσης ἴσταντο ἕτεροι δερβίσαι κρατοῦντες βίβλους καὶ ἀναγινώσκοντες. Δύο ἐξ αὐτῶν ἕρουον κρόταλα, εἰς τὸ ἄκρον δὲ τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς ἴστατο ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ, ὡς ἐν παρατάξει, ὁ χορὸς τῶν μεμνημένων δερβισῶν, ἀποτελούμενος ἐκ 12—15 προσώπων, συνεχῶς ἐναλλάσσόμενων, ἕτερος δὲ ὑπέργητος, μὲ μακρὸν λευκὸν πώγωνα, ἰστάμενος βήματα τινὰ μακρὰν αὐτῶν, ὡς χορηγὸς ἐδίδε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρεως καὶ καταπύσεως τῶν ὄρχηστικῶν κινήσεων. Οἱ ἄλλοι, παριστάμενοι δερβίσαι ὑπεδοήθουν ἐν ἀνάγκῃ τὸν καταπονούμενον χορηγόν· εἰς δ' αὐτῶν νεαρῶτατος καὶ λίαν εὐειδῆς ἐξετέλει ἐναλλάξ καθήκοντα διακόνου καὶ χορευτοῦ. Ὅτε εἰσῆλθον καὶ κατέλαβον καὶ ἡμεῖς θέσιν ἐν τῷ διαδρόμῳ, ἡ ἱεροπραξία εἶχεν ἀρχίσει· τὰ κρόταλα συνερούοντο σφοδρῶς, οἱ δερβίσαι ἐψαλλον εἰς τὴν διὰ πασῶν, καὶ ἡ ὄρχησις εἶχεν ἀρχίσει. Ἀλλ' ὅποια ὄρχησις! Ἡ δεκαπεντὰς τῶν ἀποτελούντων τὸν χορὸν ἀτόμων, ἀλληλοκρατούμενη σφιγκτικῶς ἐκ τοῦ αὐχένου, ἐξετέλει παράδοξους κινήσεις, ἰδίας μαινομένων ἀνθρώπων. Ἐναλλάξ ἐκινούνητο ὅλοι ὁμοῦ, ὡς νὰ ὠθοῦντο ὑπὸ θαλασσοῦ κύματος, καὶ ἕκαστος χωριστὰ, κινῶν, περιστρέφων ἢ διασπρέφων τὸ τε σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Αἱ κινήσεις τῶν δ' αὐτῶν ἐρρυθμίζοντο ὑπὸ τῶν ψαλτῶν καὶ τοῦ κρότου τῶν κροτάλων, γινόμεναι ὅτε μὲν γοργότεραι, ὅτε δὲ βραδύτεραι. Ἐνίοτε ὡς καταλαμβάνομενοι ὑπὸ αἰφνιδίας ἐμπνεύσεως, βραδέως βραδέως ἤρχιζον ὄρχουμένοι κυκλικῶς περὶ τῶν ψαλτῶν ὑπόκωφοι στοναχαί, ἢ κραυγαί ὁμοίαι πρὸς τὰς τῶν κινδυνευόντων, ἐποίκιλλον τὰς μαινώδεις αὐτῶν κινήσεις. Ἐπὶ ὥραν καὶ πλεόν παριστάμενη θεατῆς τοῦ ἀλλοκότου αὐτοῦ θεάματος ἀναμένων λύσιν τινὰ· ἀλλ' ἡ λύσις δὲν ἐπῆρχετο. Τὰ δρώντα πρόσωπα τὰ κινούμενα ὡς δαιμόνια, τὰ ἀλαλάζοντα, ὧν τὸ στόμα ἐπληροῦτο ἀφρον, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ εἶχον διασταλῆ, καὶ οἱ κρόταφοὶ σφοδρότατα ἐπάλλοντο, δὲν εἶχον ἔτι ἐμπνευσθῆ, δὲν εἶχον ἐπηρεασθῆ ὑπὸ τῶν φανταστικῶν ὄντων, ὧν τὴν ἀντίληψιν ἐπεκαλοῦντο διὰ τῶν κινήσεων, τῶν γερῶν κραυγῶν καὶ τῶν ψαλμωδιῶν τῶν ἢ ἐπιφοιτήσις τῶν δαιμόνιων ἐβράδυνεν· ἡ παρουσία τῶν ἀπίστων τὴν παρεμπόδιζεν.

Εἰς ἐκ τοῦ χοροῦ, αἰθίοψ πλωρίας, μὲ ἀληθῶς ἀποτροπαίαν καὶ ἀγρίαν ὄψιν, εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον τῆς θρησκομανοῦς ἐξάψεως· οἱ βολβοὶ τῶν ὀφθαλμῶν του διασπρέφόμενοι σχεδὸν ἐξήρχοντο τῆς κογχῆς των, ὁ ἀφρὸς πυκνότητος ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν χειλέων του, αἱ δὲ ὄρχηστικαὶ του κινήσεις ἦσαν οὐχὶ μαινομένου πλέον, ἀλλ' ἄλλου τινὸς ἀγρίου ὄντος, αἰτοῦντος νὰ κατασπαράξῃ τὰ πρὸ αὐτοῦ· οἱ λοιποὶ συγχορευταὶ ἐνέτεινον καὶ αὐτοὶ τὰς δυνάμεις των, αἱ στοναχαὶ των ἐγει-

ναν ὠρυγαί, ἀλλὰ πάσας ἐκάλυπτον αἱ ὠρυγαί, αἱ σπαρακτικαὶ φωναὶ τοῦ δαιμονίων αἰθίοπος ἐφαίνετο ὡς ζητῶν σωτηρίαν, ἐκδικήσιν, τιμωρίαν. — «Κιάφρ, κιάφρ», (ἄπιστοι, ἄπιστοι) ὠρύετο φοβερῶς, καὶ μεθ' ἕκαστην ὠρυγὴν ἐπανελάμβανεν τὰς κινήσεις ταχύτερον αὐτὸς καὶ οἱ συναρχοῦμενοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ δερβίσαι δὲν ἔμενον ἀμέτοχοι τοῦ οἴστρου, τοῦ ἔλλιγος τῶν ὄρχουμένων· καὶ αὐτῶν αἱ φυσιολογικαὶ προσέλαβον ἔκφρασιν ἀγρίαν, ἐρριπτον δὲ βλέμματα ὀργίλα, φοβερὰ πρὸς τοὺς παρισταμένους ἀπίστους, ἐνῶ οἱ πιστοὶ, ἄφρανοι, ἐνεοὶ μὲ τὸ βλέμμα προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ παραφόρου κινουμένου συμπλέγματος, ἐφαίνοντο ὡς συνωμόται ἀναμένοντες τὸ σύνθημα παραβόλου τινὸς πράξεως. — Τῇ ἀληθείᾳ ἀκουσίως ἐρρίγησα, ἀναλογισθεῖς πῶς ἐπὶ τόσον χρόνων διεσώθην ἐκ τοιοῦτου πλήθους θρησκομανοῦς, φανατιζομένου καὶ ἐξαγριουμένου ὑπὸ ὁμοίων σκηνῶν. — Παρέμεινα ἐπὶ τινὰς ἔτι στιγμὰς θεώμενος τὴν παραφόρον αὐτὴν σκηνὴν καὶ ἀκουῶν τὰς ὠρυγὰς των, ἀλλ' εἶχον πλέον ἐξασθενήσει, ἦσαν μονότονοι, ὁ δὲ αἰθίοψ καταβληθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ καμάτου, κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ δαπέδου λιπόθυμος. Καὶ οἱ δερβίσαι αὐτοὶ καταπονηθέντες μόλις ἠδύναντο νὰ ἐξακολουθήσωσι τὰς ψαλμωδίας των, εἰς δ' αὐτῶν προσκλίνας ἐπὶ τοῦ ἐκτάδην κειμένου αἰθίοπος, ἐφέλλισεν εἰς τοὺς οὖς του λέξεις ἐνθαρρυντικὰς ἴσως. Ἀλλὰ τὸ θέαμα πλέον ἦτο κοινόν, θέαμα γοήτων. — Ὅθεν ἐθεώρησα περιττὸν νὰ παρατείνω τὴν διατριβὴν μου ἐντὸς τῆς ζοφερᾶς καὶ πινηγρᾶς ἀτμοσφαιρας, εἰς ἣν ἀπὸ ὥρας διέμενον προσδοκῶν λύσιν ἑτέραν ἐκείνης ἦν εἶδον. Ἐχορέσθη τῆς τελετῆς τῶν ὠρυομένων δερβισῶν, δι' ἃ καὶ δρομαίως κατήλθον τὴν κλίμακα, φεύγων τὴν ἀποτροπαίαν σκηνὴν τῆς θρησκοληψίας καὶ τοῦ ἀγρίου φανατισμοῦ. Ὅτε ὅμως ἐξῆλθον εἰς τὸ προαύλιον, καὶ ὁ πνέων βορρᾶς ἀνεκούφισε τὴν ἀλγούσαν κεφαλὴν μου, ἀνεπόλησα δὲ τὴν σκηνὴν ἧς παρέστην θεατῆς, τότε ἀνελογίσθη ὅτι ἡ σκηνὴ αὕτη εἶνε ἡ μόνη ἴσως ἐξήγησις τοῦ προβλήματος, ὅπερ μὲ ἀπησχάλει ἐπὶ τόσας ἡμέρας, ὅτι οἱ *Τουρκοὶ ἔφυγον ἐκ Θεσσαλίας μόνον ἐξ αἰτίας τοῦ θρησκευτικοῦ των φανατισμοῦ.*

Ἐν Βόλῳ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1884.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΧΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΑΝΣ

Δύναται τις νὰ παραβάλλῃ τοὺς κατοίκους ἔθλους τινὸς πρὸς τὰ ὄργανα, τὰ ἀποτελοῦντα μίαν ὄρχηστραν; Πάντα διαφέρουσι ἀλλήλων κατὰ τε τὸ σχῆμα καὶ τὸν ἦχον ὃν ἐκπέμπουσι, τινὰ εἶνε χρησιμώτερα ἄλλων, οὐδὲν ὅμως εἶνε περιττὸν ὅπως ἀποτελεσθῆ ἐντελής ἁρμονία.